

Anthony Bash. *Remorse: A Christian Perspective*. Eugene, OR: Wipf & Stock. 2020. 278 s.

Varför skriva en bok om att känna ånger? Och vidare: varför skulle detta vara så viktigt att det meriterar en bok om 278 sidor, inklusive rik bibliografi om 32 sidor och motsvarande mängd detaljerade fotnoter, allt enligt högsta akademisk standard, sak-, författar- och skriftställesregister, dessutom i storpocketformat?

Anthony Bashes tes är att kristen teologi är underutvecklad när det gäller ångerkänslor människor emellan (*interpersonal remorse*) och särskilt behovet av att uttrycka detta på ett fullödigt sätt. Ånger visavi Gud för begången synd har fått hela uppmärksamheten, ofta med Davids ord i Ps. 51:6 som teologiskt fundament, ”Mot dig, *bara mot dig* har jag syndat, jag har gjort det som är ont i dina ögon” (Bibel 2000, min kursivering), och detta trots att David begått äktenskapsbrott och i sina försök att dölja detta såg till att Batsabas make Uriah blev dödad. Något stämmer inte. Begick David inte fel mot människor också?

Författaren, hedersprofessor i teologi vid Durhams universitet, och där tidigare verksam inom Nya testamentets exegetik, är väl skickad att behandla frågan. Inom ämnet har han tidigare publicerat *Forgiveness and Christian Ethics* (2007), *Just Forgiveness: Exploring the Bible, Weighing the Issues* (2011), *Forgiveness: A Theology* (2015). Föreliggande bok är en djupdykning i begreppet ånger inom den rika kontext som hans tidigare behandling av begrepp såsom förlåtelse, bättring, omvändelse, försoning, upprättelse, bot, gottgörelse och dylikt utgör. Under flera år ledde han Forum on Forgiveness and Reconciliation vid Durhams universitet. I föreliggande bok ger han till exempel skäl för sin kritik av ärkebiskop Desmond Tutus agerande under försoningsprocessen i Sydafrika och analyserar även varför japaner i gemen har svårt att känna ånger över övergrepp under andra världskriget.

Bash söker i bokens första kapitel skapa begreppsklarhet mellan de engelska orden *regret* och *remorse*. Han ser verbet *regret* (ånga, ångra sig) som övergripande och substantivet *remorse* (djup ånger, samvetsqual, själskval, ruelse) som en emotionell komponent därav. Man kan ångra sig men inte ”samvetskvala” sig. ”Ånger är en stark, återverkande känsla” (s. 7, översättningarna från engelska är mina). Utgångspunkten är definitionen i *Oxford English Dictionary*: ”deep regret or guilt for moral wrongdoing”, vilken delvis kritiserar som för avgränsad. Denna sentida västerländska definition får inte tillämpas anakronistiskt och James Barrs (1924–2006) insikt i *The Semantics of Biblical Language* (1961) om kontextens påverkan på ords betydelse gäller fullt ut.

För att komma till klarhet i vad ånger eller samvetsqual är, går Bash grundligt tillväga. Han undersöker hur begreppet uppfattades av israeliterna såsom speglar i Gamla testamentets hebreiska; i grekiskt tänkande och språk; hur det speglas i Nya testamentet och i kristet tänkande under följande århundraden (kap. 2–5).

I Gamla testamentet finns ingen vokabulär för ”moral” eller ”etik”. De apodiktiska lagarna till exempel (”du ska inte...”) är motiverade som gensvar på Guds unika utväljande av Israel och förbundsrelationen. Hos varken David eller Josefs bröder finns interpersonell djup ånger eller själsvånda. Ord som *lev* (hjärta), *nefesh* (själ) och *ruach* (ande) tyder på ett säte för vad vi nu kallar känslor (*emotions*) även om inga ruelserelaterade ord visavi andra människor finns på hebreiska. Typfallet är David i 2 Sam. 12:1–14, där ångern endast gäller i relation till Gud som uttryck för förbundstrohet och inte mot människor.

Till skillnad från hebréerna var grekerna under hellenistisk tid intresserade av känslor. Galenos (129–ca 200 e.Kr.) utvecklade läran om temperamenten baserat på kroppsvätskorna, välkänd än i dag. Den stora frågan i grekiskt tänkande var relationen mellan känslor och tänkande. Aristoteles (384–322

f.Kr.) menade att känslor var ”kognitiva fenomen öppna mot förnuftet”. *Pathos* (passionier) är det vanligaste ordet för känslor och ligger nära dagens västerländska förståelse. Här handlar det inte om religiösa känslor, utan hur den kulturella eliten resonerade. Inget grekiskt ord har samma lexikala omfattning som det engelska ordet *remorse*. Grekiskans *metamelomai* betyder snarast ”ändra uppfattning”, medan *metanoia* kommer närmare ”moralisk kursändring”.

För Nya testamentets del gör Bash flera insiktsfulla djupstudier i ämnet ånger: Judas Iskariot, Petrus, den förlorade sonen, Paulus som varit förföljare samt vad det nu är han känner i 2 Kor. 7:8–16. Om så bara för den delen är boken läsvärd! Tiden från Nya testamentets fullbord till reformationen kallar författaren ”ångerns tid”. Moral relateras fortfarande huvudsakligen gudstillvänt.

I det sjätte kapitlet ges en såväl vid som djup genomgång av begreppet i samtida förståelse: hur det i dag uppfattas bland psykologer, antropologer, filosofer, etiker, naturvetare och jurister. Kapitel 7 och 8 behandlar hur känslor (*emotions*) respektive moralisk kunskap/medvetenhet (*moral knowledge*) förhåller sig till ånger/samvetsqual. Här relateras dessa begrepp till den samtida sekulära förståelsen.

I det nionde kapitlet beaktas ånger i relation till bestraffning: om uppvisad ånger över begånget brott bör leda till straffindring, om straff kan förorsaka ånger samt om och hur det går att bedöma äktheten i ånger.

I denna alltigenom gedigna bok belyser Bash slutligen i det tionde kapitlet de vunna insikterna om ånger utifrån ett kristet perspektiv. Evangeliets kärna är en kärleksfull Gud som tar initiativet visavi mänskligheten och inbjuder denna att söka försoning med Gud. Djup ånger (samvetsqual, ruelse) och sedan omvändelse är det nödvändiga grundläggningensarbetet och villkoret för fullödlig förlåtelse – ”det är blott en ringa överdrift att säga att det ’inte finns någon förlåtelse utan omvändelse’” (s. 224). Det är även ett passande gensvar när någon genom övergrepp

skadat gudsbilden i en annan människa, liksom för försummelsen att inte ha älskat medmänniskan som sig själv.

Bo Krister Ljungberg
TD, Knivsta

DOI: 10.51619/stk.v97i3.23461

Oloph Bexell. Teologiska fakulteten vid Uppsala universitet 1916–2000: Historiska studier. Uppsala: Uppsala universitet. 2021. 405 s.

Som doktorand kan det vara svårt att få syn på vattnet man simmar i. Man skolas in i en forskarkultur, men vet egentligen inte mycket om varför den ser ut som den gör eller vad som ligger bakom den. I Oloph Bexells teckning av teologiska fakulteten vid Uppsala universitet ges en noggrann genomgång, professor för professor och docent för docent, av fakultetens 1900-talshistoria. Läsaren får i sportreferatliknande redogörelser följa tillsättningar av professorer och förhandlingar om nya definitioner och benämningar för de olika forskningsområdena. Ur denna framställning av nämnda fakultets historia framkommer flera intressanta frågor, spänningar och förändringar som påverkat det gånga århundradet och som fortfarande påverkar teologiska studier och forskning i dag. Vattnet jag simmar i, även om just jag simmar i Lund, blir långsamt allt tydligare efterhand som jag läser.

Det är under den av Bexell behandlade tidsperioden som teologiska fakultetens relation till Svenska kyrkan luckras upp. Detta sker i flera steg. Bland annat upphör luthersk trosbekännelse och medlemskap i Svenska kyrkan att vara krav för anställning som professor. Så småningom kommer också professorernas roll i universitetsstädernas domkapitel att upphöra liksom prebendeinstitutionen, som inneburit att professorerna i teologi samtidigt innehaft en kyrkoherdetjänst i närheten och därifrån uppburit lön.